

שעור י"א

אמור מעט ועשה הרבה *

נשאלה שאלה, בענין מה שמצינו: „שמאי אומר עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה" (אבות פ"א) ופירש רש"י ז"ל אמור מעט ועשה הרבה, לעשות צדקה מעט, ועשה הרבה שכן דרך הצדיקים, שכן מצינו אצל אברהם שאמר ואקחה פת לחם וגו' וכתוב ויקח בן בקר רך וטוב וכתוב מהרי שלוש סאים קמה וגו' ע"כ. אם ענין זה של אמירה מעט הוא דוקא בענינים חומריים והנהגה בין אדם לחבירו והטעם שאין זה מדרך הנמוס להבטיח מראש בהרחבת דברים על ענינים כאלו, או שלמוד זה שייך ג"כ בענינים כלליים ורוחניים ואף ביחס האדם לעצמו צריך הוא להתנהג במדה זו של אמירה מעט.

נזכרתי מה שדברנו כבר בענין זה שנמצא בגמ' ב"מ פ"ז. „כתיב ואקחה פת לחם, וכתוב: ואל הבקר רץ אברהם, אמר ר' אלעזר, מכאן שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה, רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים, מנלן? — מעפרון, מעיקרא כתיב: „ארץ ארבע מאות שקל כסף" ולבסוף כתיב: „וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון את הכסף, אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר" — דלא שקל מיני' אלא קנטרי דאיכא דוכתא דקרי לי' לתיקלא קנטירא" ובארנו כי הצדיק שבא בהתנגשות תמידית עם החיים היום יומיים וזקוק להתאמצות כבירה כדי להתגבר על כל אלו המפריעים, המתהווים בדרכו לעשות רצון קונו, יודע ומכיר הוא מטעם

• גרשם עיי הרב דב יהודה שהט גיי, והרב יואל דב זקס הי"ד.

את כל הקושי במלחמה כבדה זו ובהכוננו לעשות ולפעול איזה דבר טוב, הוא מפחד מפני אלו המניעות הנמצאות, שיש בכחן להפריע ולבטל רצונו הטוב, מפני שמעריך הוא היטב את מדת כחותיו ומרגיש אל נכון עד כמה מגיע תוקף רצונו לטוב ולכן חושש הוא שמא עדיין אין בו כ"כ עז ועצמה להתגבר ולהתרום על כל המעצורים והמפריעים העלולים להפגש בדרכו ולהפריעו ולעכבו מלגשם את חפצו הטוב במדה השלמה. ומאחר שהצדיק אינו מזלזל בדבורו, בידעו ערכה הרב של אמירה, הוא זכיר לומר „מעט” פן לא יתאים סיום מעשיו למחשבותיו תחלה ומה שלבסוף הוא „עושה הרבה” הוא מפני שלמרות הכרת עצמו, מרם התחיל במעשה הטוב, עדיין אינו יכול להבחין ככל כחותיו האצורים בתוכה פנימה, טמונים בעמקי נפשו וסתומים מידיעתו ורק כשמתחיל להוציא לפועל את מחשבתו הטובה, אז דגש זה מתפתח, מתגדל ומתרחב בלבו ורגש זה מעורר את הכחות הנרדמים באדם ומעניק לו כחות חדשים לנצח את כל המפריעים שבאמת אינם אלא בו בעצמו ולא מחוצה לו. ולהיפך, הרשעים, אלו ההולכים אחר יצר לבם, אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים, כי מהעדר הרצון והחפץ להלחם ולהתגבר על יצרם, אינם מכירים את כל אלו המפריעים, שיכולים להתקל בהם בדרכם ואינם באים בחשבון עמם, וכיחד עם זה אינם נותנים את הערך והשיווי הדרוש לאמירה ודבור, ולפיכך אינם דואגים שמא לא ימלאו אחרי דבורם ואומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים. כי גם לפעולה טובה קטנה צריכים התאמצות מרובה, והרשע שאינו מלומד להתגבר על יצרו, אי אפשר לו לקיים את דבורו לטוב אף במעט.

ועל פי מה שנתבאר בזה יובן לנו באר היטב מה ששמעתי בשם גדול אחד בהא דאיתא (סוכה נ"ב ע"ב) „דרש ר' יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו

בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם: כזה גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכים והללו בוכים, צדיקים בוכין ואמרין היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, ואף הקב"ה תמה עמהם, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות, כי ופלא בעיני שארית העם בימים ההם, גם בעיני יפלא", והיינו כי הרשעים שהלכו תמיד אחר שרירות לבם ולא התאמצו להתגבר על יצרם, אינם רואים בחיי צדיק שום קושי, כיון שלא הגיעו לעולם לכלל מעשה, ולפיכך נדמה להם כי לו חפצו היו יכולים גם הם לעשות כמעשה הצדיקים, ובהכירם אח"כ את דרך האמת יבכו, "היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה", כי באמת גם לעתיד לבא כשיכירו וידעו כל יושבי תבל את האמת, בכל זאת לא יוכלו הרשעים להרגיש את נפש הצדיק ואת כל אשר עבר עליו במלחמת חייו ולא יבינו את הקושי ואת התאמצות הכחות שהיו דרושים לצדיק להתגבר על יצרו וללכת בדרך הטובה, ובראותם עד כמה דרך החיים קרובה לדרכם — דרך המות, אשר דרכו כה, שבאמת כפתע הוא בין האמונה ובין המרי, יבכו כמה נפשם, איך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, לא כן הצדיקים, בהביטם על עברם ובראותם את מלחמת חייהם, את כל ההרפתקאות העדו עליהם בשביל כל דבר טוב וטהור בכדי להגיע אל משרתם הנשגבה, הרי הם כאים לידי התפעלות, איך היו יכולים בכחותיהם הם להחזיק מעמד נגד הר גבוה כזה, כי אף שהתגברות הטוב על הרע תלוי תמיד בחוט השערה, ככ"ו על כל צעד ושעל פוגש הצדיק את היצר המתגבר עליו תמיד כמאמרם ז"ל: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום" (ברכות) ולכן ביודעו את המלחמה הבלתי פוסקת שהיתה לו בחייו, הוא מרגיש כי הר גבוה, נצטבר וקם מכל ההפגנות התדירות של יצרו.

הרע, ואם בשעת מעשה עזרו ה' תמיד להתגבר על יצרונם; בכל זאת בהכימו על עברו הוא עומד ותמה איך ה' יכול לכבוש הר גבוה כזה, עד שמרוב ההתפעלות הם באים לידי בכו', כי בעמדם כעת להסתכל על היצר הרע הגדול שארב תמיד לנפשם, ודחו אותו, ובראותם את הסכנה הגדולה שהיתה מרחפת תמיד עליהם ויצאו בשלום ממנה, רגש של פחד ושמחה מתעורר בהם, ובאים הם לידי בכו', כי כן מבט האדם, שכספרו ע"ד הצרות והיסורים שמבל מכבר — אף שעכשיו מאושר הוא, מרגיש הוא את יסורי הנפש שעברו עליו וזה מביאו לידי בכו'.

ובדבר שאלתכם — בהא דמצינן באבות דר"נ פי"ג "מלמד שהצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה וכו' אף הקב"ה אומר מעט ועושה הרבה, שנאמר: „ויאמר ה' אל אברם ידוע תדע כי גר יהי' זרעך וגו' וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וגו' — לא א"ל אלא בדלי"ת ונו", אבל באחרונה כשפרע הקב"ה משונאיהם של ישראל לא פרע אלא בשבעים ושתים שנאמר: או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ומופתים וגו' הא למדת כשנפרע וגו' לא נפרע אלא בשבעים ושתים אותיות" — איך אנו יכולים ליחס ענין זה של „אמירה מעט", ועשה הרבה" לאלקים, הצופה ורואה ויודע סוף דבר מתחלה?

הנה לפי מה שדברנו בכמה משעורינו יובן לנו הדבר, כי הנהגת הקב"ה בעולמו מסודרת בחוקים קבועים וע"פ התעוררות מדות ידועות שהן שמותיו של הקב"ה, והכל נגבל ונסדר ע"פ שיעור קומה, כדוגמא: מה שאנו רואים בדמות צדיק מושל ביראת אלקים המתדמה לקונו, ולכן נוכל להמשיל מעלול לעלה, כי גם למעלה נמצאת מדת הנהגה זו, שמתחלה אין תגבורת החסד והשפעת הטוב מוכנת במדה כזו כמו שהיא יוצאת אח"כ במעשה, כי אם בהתעורר מדת טובו וחסדו על בריותיו, הרי השפעת זו הולכת וגדלה

הולכת ומתרחבת במדה יותר מרובה, מאשר בשעת ההבטחה, וכאשר ההבטחה הנמסרת לנביא אינה נתנת אלא על פי מה שנמצא באותה שעה, על כן ההבטחה נאמרת רק „מעט” וההשפעה במעשה מרובה יותר.

ועוד כי באמת ההבטחה נאמרת תמיד רק לפי מה שעומדת ההשפעה לחול על פי מעשה בני אדם ומצבם, שהם הם המניעים את ההשפעה האלקית מלמטה למעלה בכדי שתחול עליהם ההשפעה מלמעלה למטה, ולכן תמיד עלולה ההבטחה להשתנות על פי שנוי מעשיהם של בני אדם וכמה שמצינו גבי יעקב שחשש פן לא תקום בר ההבטחה שהבטיחו הקב"ה „ושמרתיו בכל אשר תלך”, משום שמא יגרום החטא.

ומדה טובה מרובה ממדת פורענות, לכן ודאי כל מה שמיטיב האדם את דרכו ומתקרב אל ה', הרי השפעתו ית' מתגברת ומתגדלת עליו ומכיון שגבר חסד ה' עליו הרי גתעלה ונתקדש יותר וגברה מדת טובו וחסדו ית' יחד את תגבורת כחותיו של האדם לעשות רצון קונו ובשביל כך נמצא תמיד ג"כ ענין זה בהבטחתו של הקב"ה שאע"פ שמתחילה נאמר אך מעט בכ"ז אח"כ גבר עלינו חסדו ומרבה הוא לעשות עמנו אך טוב וחסד.

שעור י"ב

ואת צנועים חכמה *

על השאלה כיצד רצוי ביותר דרך העבודה אם להזהר
 בזהירות יתרה שכל פעולותיכם תעשינה בצינעה או שאין
 לשום לב לזה ואין לחשוש כ"כ אם בעבודתכם יהי' ניכר
 זנרגש מי הם העוסקים ומאין היא מוצאה?
 התשובה לזה:

ואת צנועים חכמה (משלי י"א) היינו רק אלו שמעשיהם
 בצינעה יכולים לרכוש חכמה והמעם לזה הוא, כי כלל גדול
 וזכור להיודע בכחות נפש האדם, כי כל אדם אינו משוחרר
 מהתחשבות עם סביבתו, כי אי אפשר לו לאדם בעשותו
 איזו פעולה בפני אחרים, שלא יתפוס מקום במחשבתו
 הרהור כיצד מתיחסים לזה אנשי סביבתו. ודבר זה יגרום
 הפסד לחכמה משתי בחינות: ראשית, מכיון שמחשבתו
 אינה נתונה רק לענין גופו וטרודה גם בענינים אחרים,
 מונעת היא אותו במדה ידועה מלהתעסק ומלחדור לתוך
 תוכה של החכמה. והשנית, כשנמצאים בסביבתו אנשים
 אחרים מתעורר אצלו הרצון למצוא חן ולהתכבד בעיניהם
 א"כ עלול שימעה במשפטו ולא תצא הפעולה בטהרתה כפי
 הדרוש, ועד היכן יש בכחה של מחשבה כזאת להזיק רואים
 אנו ממה שמוכא בפרי מגדים ליו"ד בכללי ההוראה שהמורה
 המעיין בהוראה צריך להזהר שלא ימצאו אצלו אנשים בלתי
 ידועים לו מפני שימרידו מחשבתו מלכוון לאמיתה של הלכה
 זוהו כמו שדברנו שע"י טרדת המחשבה יחסר לו העיון
 וההתעמקות הדרושה לכרר את הדין לאמתו וגם עלול

* נאמר י"ב כסלו תרפ"ט ונרשם ע"י הרכ חיים פוהן הי"ד.

הוא מפני רצונו להתכבד, למענות ע"י שימהר לפסוק הדין קודם העיון הנכון ומוכן הוא שמחשבה מטרדת כזו מונעת הרבה לרכישת החכמה. והנה יש לדעת שלא רק לרכישת החכמה יפה הצניעות אלא כל פעולה טובה שהאדם עושה אם נעשית בצניעה, תצא יותר נקי, יותר זכה, מבלי שיתערבו בה הכחות הפחותים של האדם ויבאו גם הם להשתתף בפעולה ויקחו גם הם חלקם.

ובעבודתכם עד כמה שתוכלו להצניע מעשיכם יותר שלא יורגש שאתם הנכם היוצרים ומחוללים ודאי כדאי הוא וחשוב מאד גם מטעם אחר, — מפני שאז תוכל עבודתכם להיות יותר מרובת ההשפעה, כי למרות זה שהראתי לעיל עד כמה האדם מושפע מאחרים, ובכל פעולותיו מתחשב עם דעת האחרים בכל זאת רואים אנו כי נמצא בו גם ההיפוך מזה, שקשה לו להסכים על פעולה טובה של חברו ולקבלה ברצון טוב ולהמשך אחרי' וכפי שכארנו במקום אחר מה שאמרו חז"ל: „גדול העונה אמן יותר מהמברך“ שלכאורה אינו מובן איזו מעלה וגדלות נמצאת בענית אמן שתחולל יותר מברכת המברך עצמו כי הלא ה„אמן“ אינו אלא הסכמה לברכת המברך וכמה גדל ערכה, וכארנו שחז"ל גילו לנו בזה אחד מכחות הנפש של האדם. יש לך אדם שהגיע כבר לדרגה נעלה ועושה פעולות טובות, בכ"ז כשאדם אחר שיעשה איזו פעולה טובה לא יעריך אותה במדה הראויה ולא בנקל יוחלט אצלו להכיר חשיבות הדבר ולהמשך אחרי זה, ומעלה נעלה היא באדם להעריך כראוי ולהסכים על דבר טוב שנוצר ע"י אחרים, ולזה אמרו חז"ל גדול העונה אמן יותר מהמברך, בענית ה„אמן“ כלומר: בהסכמתו על פעולה טובה של חברו נראית מעלה מיוחדת שאינה נמצאת אצל המברך, זאת אומרת אצל העושה בעצמו פעולה טובה. ואל לנו לאמור, כי מה שאמרנו הוא רק רעיון לבד, אבל פשטות המאמר מכוון על החשיבות של ענית „אמן“ — לא היא!

כי גם המאמר בפשטותו מתבאר על דרך זה, כי הנה יש שהאדם בעצמו אינו מרגיש סבת אי הסכמתו לפעולתו של חברו, אך הכחות הצפונים בו פועלים בכל דבר וענין, וכל כח שנמצא באדם מתבטא ומתלבש בכל פעולותיו ועניניו הכי זעירים ובכל תנועה שלו מבוע חותם תכונתו וכאן הגידו לנו חז"ל: כי הזהירות בענית אמן אחר ברכת חברו יש לה יחס ישר לאותה סגולת הנפש, שהאדם רוכש להסכים עם מעשה טוב של חברו, ואי הזהירות בענית אמן אחר ברכת חברו הוא מפני אי-הערכה כראוי על פעולת חברו ולכן העמידו חז"ל את העונה „אמן” במדרגה יותר גבוהה מהמכרך, מפני שדרושה לזה מעלה מיוחדת וכמו שאנו רואים למעשה כי לברך את הברכה יותר נקל מלענות אמן אחר ברכת חברו ובאמת המקור לזה הוא מאותו הכח הטמון בנפש האדם שקשה לו להסכים עם פעולת חברו שמפני זה אפילו אותם האנשים שעושים דברים טובים ומועילים אך בכל זאת חסר להם אותו הכח להעריך כראוי פעולותיו של חברו ולמדד אותן במדת האמת ולהכיר את הטוב הצפון בהן.

ודבר זה שמכל הגה ורחש שיוצא מהאדם משתקפת לעינינו פנימיותו של האדם, מצב נפשו ומדת כחותיו, אנו למדים גם מדברי רבותינו: אמרו (שבת קי"ט) „כל העינה אמן יהא שמי' רבא מכרך בכל כחו קורעין לו גזר דינו", ולפי פשוטו יקשה להבין איזה מעלה מתוספת באדם בענית אמן יהש"ר לקרע גזר דינו דאף לפי' רש"י: בכל כחו — בכל כונתו, הלא גם ענית אמן יהש"ר בכונה אינה דורשת מהאדם התאמצות יתרה כ"כ, שיוכה לשכר כזה ומאיזו מדת משפט הוא לקרע גזר דינו בשביל אמירה זו? ולכן נראה לבאר כונת חז"ל-כזה: דהא תוכנה של יהש"ר מכרך, הוא שיתוסף ויתרבה כבוד-שמו הגדול בכל העולמות וכמו שכבר בארנו ענין ברוך, (ומצאתי אח"כ בספר נפש החיים) שהוא

ענין תוספת ורבוי נגזר משם „ברכה“ והכונה של אמירה זו: „יהא שמי“ — שמו של הקב"ה שם הוי', „מכרך“ — מתוסף ומתברכה, „לעלם“ — כמ"ש בספרים הק', שהוא בעולם העשי', „ולעלמי עלמא“ — בעולם הבריאה והיצירה; ואם נמצא האדם במדרגה כזו שכל חלל נשמתו נתמלא רק משאיפה זו שיתקדש שם שמים בעולם, כל מאוי' נפשו הוא רק להגדיל כבוד שמים, קורעין לו גזר דינו, אין מתחשבים עמו לפי מעשיו הפרטיים אלא החשבון עמו הוא לפי תפקידו בעולם בהשפעתו וקדוש שם שמים, שזהו תכלית הכל וגם אם לפי מעשיו הפרטיים במצב נפשו הוא, נגזר עליו להעניש אבל כשבא בחשבון מה שפועל ומשפיע בעולם לקדושת שם שמים אז מדת משפטו שונה ואחרת היא וקורעין גזר דינו וגם ענין זה מתבאר בפשטות, כי זה העונה „אמן יהא שמי“ רבא מכרך“ בכל כחו, כלומר הוית נשמתו ורגשותיו מתמלאים בשאיפה והשתוקקות זו ומנפשו תבא התפלה „יהא שמי“ ר"מ — הוכחה גמורה היא שמצב נפשו הוא רק לדרוש ולבקש קדושת שם שמים, כי בלעדי זה אי אפשר שתצא ממנו הקריאה בכל כחו.

ובדרך זה נראה לבאר מה שאמרו חז"ל (ברכות מ"ז) „כל העונה „אמן יתומת“ יתי' בניו יתומים“ וסתומים הדברים למה יעניש בעונש מיתה על זה וכי איזה חטא יש כאן, הלא כונתו היא לענות אמן על ברכה ואף שאינו יודע על איזה ברכה הוא עונה, בכ"ז עניתו אמן הלא הסכמה היא על ברכת ה' ולמה יעניש? נפלאים הדברים! והנה גם כאן גילו לנו חז"ל כח שמיר בנפש האדם וכונתם בזה לציין זה האיש אשר חסר לו דעת מקורית להבחין בכל דבר את טיבו אלא נמשך הוא תמיד אחרי דעת אחרים ועונה אמן אחריהם מבלי שהוא יבחן אם טוב הוא או רע, מבלי שיעביר דרך כור שכלו להכיר אם נכון הוא אם לא — זה האיש אינו אדון על עצמו ותלוי הוא בדעת אחרים, אדם

כזה אי אפשר שבניו יהיו סרים למשמעתו וילכו בדרך הנכונה מתחנכים הם מאליהם שלא כחפצו ורצונו ונחשבים כאלו זרים הם לו ואינם בניו — יתומים! אמנם גם כאן פשטות הדברים כפי שבארנו, כי מדת דעתו של האדם אם תקיפה היא אם לאו מתגלה לנו גם מהנהגה קלה זו של האדם, בעניית אמן יתומה, כי מי שאינו לקוי בתקיפות דעתו וזכות שכלו, אי אפשר שיעשה איזו תנועה מבלי שידע אם צריך הוא לכך, לא יענה אמן טרם שיכיר מהי הברכה, כדי לדעת על מה הוא מביע רצונו ונותן הסכמתו, והכלל הוא מה שדברנו, כי בכל דבר קטן משתקפת ומצטירת לנו צורתו הפנימית של האדם מצב נפשו ונשמתו.

ומכיון שאנו רואים שכך מדת כח האדם שקשה לו להסכים עם פעולת רעהו ולקבלה ברצון, על כן אין טוב אלא שמעשה אדם יהיה בהצנע ואך אז תרבה ההשפעה — ואת צנועים חכמה!

שעור י"ג

* ערבוב הרע בהטוב ועבודת ההפרדה *

„ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך“,
וגו' בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב
וביצר הרע. (ברכות נ"ד)

הנה זה כבר לא התראיתי עמכם ואם אמנם כי קשה
עלי הדבור היום, אבל הדבר נחוץ לעורר תמיד בנוגע
לפעולתכם. כי כאשר כבר הגדתי פעם בארוכה, כי כל
מה שהאדם תופס מקום יותר גדול ויותר רחב יש לו מקום
גם למעוֹת יותר תחת אשר בהיותו בחוג צר מאד אין מקום
כ"כ למעוֹת. ובכל זאת כמוֹכן אין כדאי לאדם לבלי להתפתח
וכן לבלי לחלוך בגדולות, ויהי נשאר קטן ושפל ערך כדי
שלא יתעה; ואדרבה על האדם לפתח עצמו, את ה„אני“
שלו. כל אחד לפי ערכו. ואין לשער גודל האדם, גם היותר
קטן באיכותו וכשרונותיו, אם רק יגלול כל הנמצא באדם —
הספר הגדול הזה. ולא ימצא נחת להיות יושב בחבוק ידיים
ובחשך, פן ח"ו יטעה במה. אבל ביחד עם זה עליו להיות
זהיר וזריז, לבלי להיות תועה מדרך השכל והאמת. אמנם
כן, מאז אחרי החטא של עץ הדעת נתערב הטוב ברע, ומה
מאד גדול ערבוב הכחות, ואין הדעת עומדת בפני עצמה,
וכל דבר טוב, ואפילו היותר טוב תיכף יתערב בוה גם הרע
ויוכל לגרום מגרעת וחסרון; אם גם יתעורר האדם להיות
שוקד על התורה יומם ולילה — גם מזה יש לפחד כי עי"ז
תתעורר בו מדת הגאווה והכעס תולדתה וכדומה. והוא
באשר תיכף כשיתעורר האדם, אף אם תחלתו היא רק

• נאמר לפני חברי הועד בקיץ תרע"ד ונעתק מכ"ק של אדמו"ר.

לעשות רצון קונו, הנה מיד יתעוררו כל הכחות הנמצאים בו וידרשו גם הם תפקידם להשתמש בזה להנאתם ולתארתם. הם. וכל הכחות והתשוקות אפילו היותר נפסדים יתעוררו בו ברכ עזם להוציא מזה איזה דבר לתועלתם. ותמיד כל האדם יחד מצטרף בכל פעולה, כי אין הדעת נפרדת מאז; וזה גורם שתי רעות, האחת: שהרצון הטוב מתערב ונעשה מהול במים הרבה ויאבד טעמו; וממש כמו שיתערב מעט יין טוב וחזק במים הרבה, ומה גם במים סרוחים — יאבד טעמו, כן גם ברוחניות: אם גם אינה נראית ההשתנות שחלת ולא נרגשת בטעם, אבל כן הוא, שלא יעמוד טעמו בו. — ועוד שנית: והוא מה שרע עוד מזה, כי ע"י שיתעוררו הכחות למצא בו התועלת לתשוקתם הם, ימצא אח"כ כי טוב לפניו לעזוב דרך זה באשר לתועלתם הם יותר קרובה הנאתם בפעולות אחרות, שהם היפך הטוב. ועל כן על האדם לראות — וזהו עיקר העבודה — לעשות ההפרדה הגדולה הזאת כפי האפשר וכולי האי ואולי. אולם, אם לא ישתדל האדם להיות נזהר, הנה עלול הוא ליפול בפח היצר גם בהיותו מתחיל לצעוד בדרך היותר טוב והיותר קדוש. — אנכי כבר ראיתי בימי חיי, איש אחד שהפליא את כל היראים בדמיונו העז ורצונו לעשות למען התורה וקדושת שמו יתברך. האיש הי' איש קטן, משולל כשרון ועני מדוכא, ולעני אין כל כי אם לכו הטוב ומרץ עצום ומסירות נפש. ובזה פעל מראשיתו הרבה מאד עד אשר כמעט נתחוללה תקופה חדשה בעולם התורה על ידו, אולם אח"כ שנעשה בעל כח גדול, ונמסר תחת ידו הון רב ע"י התקרבותו לעשיר וצדיק שכל אשר לו נתן לידו כמעט והפקירו על אוצרותיו — רק אז נפסקה התנועה לתורה, וכמעט לא פעל מאומה או מעט מאד לתורה ולעבודת ה'. כי אם נאחו בסבך מסחרים שונים, ולא עוד אלא שחפצו הי' להפיק תועלת גדולה לעצמו, אף כי גם בזה הי' שמץ

לשם שמים, אבל נפל הרבה מאד ממדרגתו, תחת אשר לפי המבט, בשעה שהאדם מרגיל עצמו לטוב, הנה כח זה מתפתח יותר אצלו, והדבר מתבאר בזה שדכרנו.

זהו מה שאמרו חז"ל ברכות י"ז ר' אלכסנדר בתר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב — שאור שבעיסה וכו'. ומה שבה הוא זה שאין היצר הרע מניחו לעשות. אבל באמת, אמנם יש אנשים כאלה שיחסר להם הרצון לגמרי לעשות מה בשביל מלכות שמים וקדושת שמו ית'. וגם כהיותם לומדי תורה בישיבה, וכידוע מעתה לפי מצב הדור וכו' וכו' כמעט אין לנו שיוור רק התורה הזאת היינו — מקומות התורה האחדים, ולא זולתם, והם כל תקותינו בעתיד. וככ"ז נראה כי ישנם גם מיושבים בצלה שאינם דואגים כלל לטובתה ועוד יפעלו לרעתה בכל האפשר. אבל זוהי ג"כ מדרגה גדולה שהרצון מתעורר לעשות רצון השי"ת, ורק ערכוב כחות הרע שבטבע האדם מחליש הרצון, וכאמור, אבל על האדם להתחזק מאד להפריד הטוב מהרע וכמ"ש אבל כמה שיעמול האדם א"א להפריד לגמרי את הטוב מהרע. ועוד יותר אפשר להגיד, כי אולי העובדה שמוצא בכל דבר טוב גם תועלת והנאה לעצמו כמובן הנאה מותרת בעוה"ז תעודדהו ותתן חיים יותר לפעולותיו. ולכן כינו אותו חז"ל לשאור שבעיסה, שאמנם נדרשת במדה מה, אבל העיקר על האדם למדוד את פעולותיו אם נעשות על טהרת הקדש הנדרשת לעושה לשמה לגמרי.

זכרתי מה שהעיר הגאון החסיד ר"י סלנמר וצוק"ל על מה ששנינו: „כל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים“, לא אמרו לעשות בכונה לשם שמים, רק יהיו עמלים לש"ש. ופירש באופן זה, או קרוב לזה, שיהי' בגדר לש"ש. ולפ"ד הוא שתהיינה הפעולות תמיד נמדדות במדה זו, שלא לנשות מדרכו, ותהיינה הפעולות גדורות, כאלו

נעשות רק לשמים לבד, ונרצות לפניו ית"ש. סוף דבר על האדם לעשות ולפעול בעוז ועצמה, הנדרשת והנמצאת אצל צעירי ימים. ולא טוב אם יודקן האדם קודם זמנו ופעולותיו תהיינה בלי לחלוחית ורעננות ותאכדנה חן ערכן בעיניו. וטוב לאדם להחזיק את הצעירות והרעננות — לאחר שישתלם בדעה, ויחד עם זה ישתדל לעשות את ההפרדה כפי האפשר בין הטוב והרע. גם ידע האדם שא"א להפרידו לגמרי. ואולי גם טוב היא שידע מרחוק את הטבע הדורש תפקידו והנאותו. ובלבד שכל פעולותיו תהיינה נמדדות עפ"י הכונה התכליתית, ותהיינה מתאימות אך לזה, כמו שאין דבר זולת זה. וה' יהי' לעזר לנו!

שעור י"ד

פתחון פה*

מדרש רבה כי תשא (פ' מ"ג ס"ה) „וכן ויחל משה
אמר ר' יהושע בן לוי בשם רשב"ח פתח של תשובה פתח
לו הקב"ה אנכי ה' אלקיך בסיני למשה, בשעה שעשו ישראל
את העגל היה משה מפיים את האלקים ולא הי' שומע לו,
אמר לו אפשר שלא נעשה בהם מדת הדין על שבטלו את
הדבור, אמר משה רבון העולמים כך אמרת בסיני אנכי ה'
אלקיך, אלקיכם לא נאמר לא לי אמרת שמא להם אמרת,
זכו”.

קשה להבין איך ומחו ענין זה הפתח שפתח לו הקב"ה
ובמה הוקל חטאם בזה שאמר להם הקב"ה בלשון „אלקיך”,
האם באמת לא הבינו שגם להם נאמר הדבור של אנכי,
הלא מוכן לכל הי' שנאמר כלפי כל קהל ישראל ואיזה פתח
של תשובה הי' להם, ועוד אם באמת הי' להם בשביל כך
מקום למענות, ואלו אמר להם הקב"ה „אלקיכם” לא היו
עושין את העגל, א"כ מדוע לא אמר להם כן, למען לא
יטעו ולא ישחיתו את נפשם בחטא העגל?

ונראה לבאר את הדבר על הדרך אשר בארנו מכבר את
ענין דברי יעקב אבינו עם לבן שהתנה עמו ברחל בתך
הקטנה, ומביא שם רש"י ז"ל פירוש הדברים ע"י המדרש
„ברחל (בתך) ולא בלאה, בתך שלא תביא אחרת מן השוק
ושמה רחל, הקטנה שלא תחליף שמותן זו בזו”. ותמוה
מאד הדבר, מה זה ראה יעקב אבינו להתנות כל התנאים
האלה עם לבן האם יש מקום למענות בכונתו של יעקב בלי

* נאמר ח"י כסלו תרפ"ט, וגרשם ע"י הרב זלמן בלוך הי"ד.

כל התנאים האלה, הלא הכל יודעים שעל רחל בתו נתכון בדבריו, ובעבורה עבדו שבע שנים ועלי' הי' דעתו, וא"כ ודאי לא הי' יכול לבן לבא לידי טעות בזה, ואם נאמר שהכיר כבר בלכן שהוא רמאי, וחשש שמא יתן לו אחרת א"כ מה יועילו לו כל תנאיו! וכמעשה שהי', שאחרי כל התנאים רמחו, ואם חשב שאינו רמאי כ"כ הלא גם בלי התנאים לא הי' יכול להחליף ברחל אחרת מן השוק או בלאה ולהחליף את שמה ולאמר שעלי' היו הדברים, אלא האמת היא שיעקב בהכירו את כחות האדם, ידע שמדות האדם מתחלקות לכמה מדרגות וכי נקל לו לאדם יותר לשקר ואף שהוא יודע שהכל מבינים שהוא משקר, בכ"ז יכול הוא להעזיז פניו נגד ב"ד כשיש לו איזה אופן ותחבולה שבדבריו לא יהא ניכר שהוא משקר, ואע"פ שאינו יכול להטעות איש, בכ"ז איזה פתחון פה יש לו נגד בע"ד, אבל כשאין לו גם פתחון פה אז אינו יכול להעזיז פניו ואין לו הכח לשקר, ועל כן נזהר יעקב והתנה את כל התנאים האלו למנוע מלבן את כל תרוצי הדברים, שלא יהי' לו פתחון פה גם לעצמו, שלא יוכל לטעון שאינו משקר, ואולי הודות לכך לא יוכל להעזיז פניו נגדו ולא יהי' בכחו לומר דבר שקר הידוע ומפורסם לכל, אבל כח השקר של לבן הי' יותר עמוק ויותר מושחת, עד שלא הועיל כל זה וסוף כל סוף רמחו. והנה לא רק שקשה לו לאדם ואין בכחו להעזיז כ"כ במקום שאי אפשר לו לתרץ דבורו, הלא באמת אינה דומה מדת ההשחתה והעומק של שורש השקר אצל האדם בשעה שיש לו איזה צד להסביר את דבריו גם לעצמו ולפתות את עצמו שאינו משקר כל כך.

ואף לענין הרושם הנעשה בנפש האדם כידוע ג"כ אין דומה הרושם שעושה השקר בשעה שהוא יוצא כמלא מדת החטא שנמצא בו, שאז הרושם הנעשה על הנפש הוא יותר עמוק ומביא יותר חסרון בנפשו של עושה העבירה, מכפי

שהוא יוצא באופן שיש לו לאדם פתחון פה לרמות את עצמו ולתרץ דבורו שאין השקר כ"כ גלוי וכולט. ובוה נוכל להכין מה שמצינו אצל יעקב אבינו בשעה שחפץ לקבל הברכות מיצחק אבינו והי' מוכרח לרמות את אביו ולהתיצב לפניו כאלו הוא עשיו בנו, מפני שלא היתה לו עצה אחרת בכדי לקבל את הברכות שהי' צריך לקבל, בכ"ז כששאלו אביו מי אתה בני ענהו אנכי עשו בכורך ומפרש רש"י ז"ל והוא מדברי המדרש „אנכי הוא המביא, ועשיו הוא בכורך" שלא רצה להוציא דבר שקר מפיו, אע"פ שעיקר השקר הוא בזה שמרמה את אביו ואביו הלא הבין מדבריו שהוא בנו עשיו, בכ"ז מכיון שהי' מוכרח לשקר, חפש אחר כל העצות שלא להוציא שקר מוחלט מפיו וראה לפרש הדברים בלשון שאפשר יהי' לכל הפחות לתרץ לעצמו שאינו שקר מוחלט והיינו שלא רצה להגעיל את נפשו בדבר שקר במלא מדתו וכל כמה שאפשר הי' להקל את חטא השקר עשה זאת.

וכפי מה שדברנו יובנו לנו מעתה יותר דברי המדרש שהתחלנו בענין חטא העגל והוא, כי באמת גלוי הי' לפניו ית' שיעברו בני ישראל על הדבור ויעשו עגל, אך גם זה הי' גלוי לפניו ית"ש שאם יעברו על הדבור אחרי שישמעו בפירוש „אנכי ה' אלקיכם" ואז כבר אי אפשר יהי' לעבור על מדת הדין ולהצילם, כי לפי החוק שקבע ה' ית' במערכת הברית, נסדרו כל עניני' בגבולים ידועים וגם מדת הרחמים נמצאת בכריאה במשפט ידוע וקבוע, וידוע הי' לפניו ית' כי כשלא יהי' להם פתחון פה לומר שלא להם נאמר הדבור, שאז העבירה תהי' ביתר מרד, אז לא יהי' כח במדת הרחמים לשכך את מדת הדין, ולכן הצופה מראש סדר שלא יבוא לידי זה, וזהו ענין פתח תשובה שפתח לו הקב"ה למשה שבכדי שינצלו ממדת הדין. ראה הקב"ה במחשבה תחלה, כדי להקטין אצל בני ישראל את חטא העגל שלא

אמר „אנכי ה' אלקיכם" ואמר „אנכי ה' אלקיך", שתמצא
 בעדם זכות ופתחון פה לומר שלא להם הי' הדבור כ"א
 למשה וכוזה ניתן כח למדת הרחמים להתגבר על מדת הדין
 ושינצלו מכליון, וכשהזכיר משה את הזכות הזאת נענה
 ונאמר לו:

ס ל ח ת י !

שעור ט"ו

תחילתו של גדול*

„מה הי' תחלתו של ר' עקיבא?
אמרו: בן ארבעים שנה הי' ולא
שנה כלום. פעם אחת הי' עומד על
פי הבאר, אמר מי תקק אבן זו?
וכו' אמרו לו: עקיבא, אי אתה
קורא „אבנים שחקק מים“. מיד הי'
ר' עקיבא דן ק"ו בעצמו: מה רך
פסל את הקשה, דברי תורה שהם
קשים כבדול עאכו"כ שיתקקו את
לבי שהוא בשר ודם.“
(אבות דרבי נתן פרק ששי)

„אמר ר' ינאי למה הדבר דומה?
לככר שהי' תלוי באויר. טיפש אומר
מי יוכל להביאו ופקח אומר לא
אחד תלה אותו. מביא סולם או
קנה ומוריד אותו. כך כל מי שהוא
טיפש אומר אימתי אקרא כל התורה.
ומי שהוא פקח מהו עושה? שונה
פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים
כל התורה כלה...“
(מ"ר דברים ט"ח)

בעת האחרונה הנני שבע רצון ועונג מחישיבה. נראית
בה ת"ל ברכה, עולים ומצליחים בתורה, רכשו וקנו ידיעות
כהכנה וסברא. גם ניכרת התעלות מרובה ביראת שמים
ובדעת אמת. כמובן, בעת האחרת, בשעת ששל' ומשמר
בעולם, אפשר שההצלחה היתה יותר גדולה, והישיבה היתה
עומדת במצב יותר נעלה. אך לפי המצב שאנו חיים בו
עכשיו, אי אפשר לדרוש יותר. כי הרבת מפריעים ובטולים
נמצאים בישיבה הק' ואין סדר נכון במהלך הלימודים בעת
הנוכחית, כמו חסרון המאור בסדר השני המפריע הרבה
ללמד בשקידה, וגם חסרה על ידי זה רחבות הדעת הנחוצה
כל כך ללמוד התורה. וכמו כן מעוט מספר התלמידים בבנין
הגדול של הישיבה מפריע הרבה לרוח החיים שצריך לשרור
בין התלמידים, ועוד מפריעים רבים בשל תנאי החיים
הקשים ומצב העולם בעת, שבהכרח כל זה יפעל וישאיר

* נאמר כ"ז שבט תרע"ח (בשעת המלחמה העולמית הראשונה) בישיבה

גק' ונרשם ע"י הרב א. מ. בלאך והרב א. אקליאנסקי.

דושם על האדם. אולם בכלל לפי המצב נראה כ"ה הצלחה מרובה ואפשר לשבוע רצון.

אבל שמעתי כי נמצאים בין בני הישיבה כאלה שהתעוררה אצלם התמרמרות. באים עם עצמם בטרוניה על שאינם נעשים גדולים בתורה ומתאוננים וקובלים על אחרים שאינם עוזרים להם להגיע לידי זה. — אולי חלק ועבר כבר אותו הרוח, אך כאשר חשבתי לדבר על כך, מוצא אני לנכון למסור לפניכם מחשבתי והשקפתי בזה. —

באמת לא אדע מהי המדה של „גדלות“ שיקראו ויכנו בשם „גדול בתורה“. אפשר כי גם במדה כזו, לפי מדרגתם הם, יש לקראם „גדולי תורה“, ביחס למצב הדור, וההתמרמרות למה היא באה?

כמובן, אין רוחי נוחה מזה, ולדעתי לא נכון הדבר. כאשר לומדים ועוסקים בתורה, בודאי עולים בה, ומי שלומד יותר עולה ביותר. והלימוד הוא העיקר. אי אפשר לבקוע את המוח ולשים בו תורה וחכמה. רק כשהאדם לומד מתעלה הוא עד שנעשה גדול. שאין לשער ולהעריך באמת כמה יוכל האדם להשיג אף אם בעל כשרונות ממוצעים הוא, רק אם ילמד ויתחיל לגולל את עצמו — הספר הגדול הזה — ולפתח בקרבו את הכחות המרוכבים הנמצאים בו, יתעלה הרבה ובלבד שלא יהי' טפש — מתבטא אני במבטא זה מפני שכן נמצא במדרש (דברים פ' ח') „ראמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיהו“ — רבנן אמרי: המיפש הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותם עוסקים בתורה והוא אומר להם: היאך אדם לומד תורה תחילה? אומרים לו: תחלה קורא במגילה ואחר כך בספר ואחר כך בנביאים ואחר כך בכתובים. משהוא גומר את המקרא שונה את התלמוד ואחר כך בהלכות ואחר כך באגדות. כיון ששמע כך אמר בלבו אימתי אני לומד כל זה — וחוזר מן השער. הוי בשער לא יפתח פיהו. אמר ר' ינאי למה הדבר דומה — לככר שהי'

תלוי באויר. טיפש אומר מי יוכל להביאו ופקח אומר לא אחד תלה אותו. מביא סולם או קנה ומוריד אותו. כך כל מי שהוא טיפש אומר אימתי אקרא כל התורה. ומי שהוא פקח מהו עושה? שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה". —

הטיפש, בראותו תורה כל כך גדולה ורחבה, אינו יכול לצייר לעצמו איך יכולים ללמוד את כל התורה בדרך טבעי ואומר אימתי אלמד כל זאת, ולכן חוזר הוא מן השער. אבל הפקח יודע ומבין איך לומדים את התורה ובאיזה דרך מגיעים עדי, הוא לומד ושונה פרק אחד בכל יום, ובדרך זו ילמד כל התורה כולה. יודע הוא שלא נפלאה היא ממנו, אין לבקש דרכים גדולים ונפלאים, ורק הלמוד הוא העיקר, וככה יהפך לגדול.

זוהי פשטות המדרש. אך בכדי להבין במה דומה הנמשל למשל, צריך להתבונן ולעיין בזה יותר. הפקח אומר ולא אחד הוא שתלה אותו — כונת הפקח היא מאחר שרואה את הככר תלוי, מבין הוא שבודאי יש מי שתלה אותו, וכשם שיכולים לתלותו כך יכולים להורידו. וכן הוא בנמשל: הפקח יודע כי כל מה שנמצא בבריאה יש בכח האדם, המכיל בקרבו כל עניני הבריאה, להגיע עדיהם. וגם התורה הק' בכל רחבה, הקפה וגדולתה, מכיון שנמצא בבריאה, ודאי היא מתאמת לכחות האדם. ובודאי יש לו לאדם היכולת להגיע אל כל עניניו. ובידעו את כל זאת, הוא יודע כי באופן טבעי, כשילמד את התורה ויעסוק בה תמיד וישנה אפילו רק פרק אחד בכל יום, יסיים וידע את התורה כולה.

זוהי תחלתו של גדול כמו שמצינו באבות דר' נתן פ' ו': "מה הי' תחלתו של ר' עקיבא? אמרו: בן ארבעים שנה הי' ולא שנה כלום. פעם אחת הי' עומד על פי הבאר, אמר מי חקק אבן זו? וכו' אמרו לו: עקיבא, אי אתה קורא, אבנים שחקו מים". מיד הי' ר' עקיבא דן ק"ו בעצמו: מה

רך פמל את הקשה דברי תורה שהם קשים ככרזל עאכו"כ
שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם."
הוא אשר אמרנו: אין צריך לו לאדם להתמרמר כלל,
יש רק ללמוד, ואז יגדל בתורה. וכשהגיע האדם למדרגה יותר
גבוהה, אז הצלחתו ועליתו בתורה היא יותר גדולה ואין
שיעור וערך להתעלות האדם אחרי שכבר רחש לו חכמת
התורה במדה גדולה. כי אז נבקעים לפניו מעינות החכמה
ומרגיש הוא כאלו עומד ושואב חדושי תורה מאירים והיים
חדשים, מתענג ועולה על ידי תהארות ממעל, הזורחות
גבאות לו כאור התורה!

שעור ט"ז

כענבים במדבר *

אמר ר' יודן: התאנה הזו, בתחלה
 אורים אותה אחת-אחת ואח"כ שתיים-
 שתיים, ואח"כ שלוש-שלוש, עד שאורים
 אותה בסלים ובמגרפות — כך, בתחלה
 אחד הי' אברהם (יחזקאל ל"ג) ואח"כ
 שנים אברהם ויצחק, ואח"כ שלושה
 וכו', ואח"כ בני ישראל פרו וישרצו
 וירבו ויעצמו במאד מאד.
 (מ"ר בראשית פ' ט"ו)

הן צריך אני להורות לכם הדרך בעבודתכם העתידה,
 אך אינני מוכן כעת לדבר בזה, כי ראיתי בעת האחרונה,
 כי אינכם מקבלים מדברי את התועלת הנרצה; וכדברי
 אתכם, מעשיכם בפועל הרי הם כאילו לא שמעתם, אך אדבר
 עתה אודות פרט אחד, אשר כבר העירותי אתכם עליו כמה
 פעמים, היינו: שעבודתכם צריכה לשאת עלי' יותר את
 החותם של יראת שמים, כי לולא זאת היא נעשית רק כעבודת
 ועד של בעלי שיטה מיוחדת, אשר עומדים הם בעד מטרתם
 ולוחמים בעד קיומה. אף שאפשר, כי מעשיהם בפועל
 יצטיינו עוד ביתר הם ויתר אמץ מאלו, שמעשיהם רק לשם
 שמים, פשוט הדבר כי שונת הוא הכח המניע את האדם
 לפעול בעד עצמו, מהכח לפעול בעד שמים, כי, כל כמה
 שיהי' אדם ירא שמים ומבקש כבוד ה', לא ידמה למבקש
 תועלת עצמו וכבודו, יען שהאדם קרוב לעצמו ולמדותיו,
 ודרישותיהן יותר קרובות ונרגשות אצלו מדרישות ה", אני

* שיחה לפני ועד מבני הישיבה שסגלו עצמם לקבלת דרכו של אדמו"ר
 ו"ל בכל עניני החיים.

היותר פנימי שלו בעד כבוד שמים, ואף שהדרישות ההן ממקום יותר עמוק בנפשו ינבעו וביתר התלהבות והחלמיות הן פועמות אצלו, וביתר מוהר ואף ביתר ישירות — כי דעו, שישירות השכל תלוי' במוהר הפנימי של הלב, אבל רגשות אלו חמות, נלהבות הנה, אבל לא יוקדות, אינן בוערות, ולכן הפעולות הנובעות ממקור נשמת האדם הזה הן ג"כ בלי קנאות כ"כ, בלי עמידה על דעתו כ"כ במפגיע, — ואף אמנם שגם אצל הקנאי הלוחם שיש רגשות יראת שמים בקנאותו, מתחלקת היא לאחוזים, ומי שיש לו עין רואה, הוא כוחן ומכיר על כל עבודה ופעולה, על כל תנועה ומעשה, מאיזה מקור הן נובעות וכמה אחוזים ממקור האמת נובעים וכמה ממקור המדות, והקשיות עורף בעבודתו — הטובה היא אם רעה? הקשיות עורף של ישראל היא, אם של נכרים? כי דרך עבודת האדם תלוי' בשקול גדול — ממש כחוט השערה בין דרך החיים לדרך המות; ואם נוטה הוא — הוא צועד בדרכי השאול. וכאמרם ז"ל על הפסוק: דברי חכמים כדרכונות (קהלת י"ב, י"א) — „מה דרכן זה מכוון את הפרה לתלמי' כך דברי תורה מכוונים את האדם מדרכי מות לדרכי חיים" ממש, דרך החיים והמות תלוי כחוט השערה. נמה מעט מדרך התורה, מיד הולך ותועה בדרכי מות; כי, אם מכוון הוא האדם לדרכה של תורה, אז כל דרכיו והנהגותיו חתומות בחותמה של תורה. גאונו — גאון ישראל; אמין לבו — אמין ישראל! עז רוחו וקשיותו של בן ישראל! ואם רק מעט נוטה הוא מדרכם, אז כל מדותיו והנהגותיו נובעות ממקור הרע, ממקור ההשחתה, גאונו — גאון זרים; אמין לבו — אמין נכרים! עז רוחו וקשיותו של אינו ישראל! ואם כל מעשיו ופעולותיו טבועות, שממקור הרע מוצאן. הנה כן הוא גאון ישראל, רצונו מתאחד עם שפלות נפשו. אמין לבו ושכרונו ממוזגין, בקשיות עורפו מורגש רך לבו. ומתוך עז נפשו נכרת דכאותה. א"א לבאר זאת, אבל נרגש הדבר לכל

לב מרגיש, ונראה בעליל לכל עין החודרת וכוונת את פנימיותה של הנפש הנפלאה שבאדם. ולכן עלינו לדעת, כמה קשה תפקידו של בן ישראל אמתי! כמה עמוקה עבודת שומר התורה באמת! ואמנם, לא רבים הם המכונים את דרכם בשלמות ברצון ה' וא"א שיהי' רבים גם באיזה דור שיהי', ואף כי בדור תהפוכות זה.

אתם אומרים, מעטים הנכם, כי אך עשרה חברים נמנים בחבורתכם, לא כן הוא! תמה אני, אם עד עשרה יגיעו! מספר עשרה חברים — מספר היותר גדול הוא, האפשר שישנם עשרה עובדי ה' באמת ובטהרת הלב? הלא אי אפשר הדבר!

ובאמת, אינה דרושה כמות מרובה; אם אך נמצא אחד — טוב; די. ולו יתחבר עוד אחד, עוד אחד; והעבודה רצוי' ורצון ה' נשלם. ולא דבר קל הוא, שימצאו הרבה בעלי דוח, שעבודתם ופעולותיהם תתאמנה לאמת האמיתית ויהיו מרותקים למקור נאמן וטהור שממנו הפעולות תנבענה כמו שמצינו במ"ר בראשית פ' ט"ו: „בענבים במדבר מצאתי ישראל, בככורה בתאנה בראשיתה" וכו' (הושע ט') „א"ר יודן התאנה הזו בתחילה אורים אותה אחת-אחת ואח"כ שתים-שתים, ואח"כ שלש-שלש, עד שאורים אותה בסלים ומגרפות. כך בתחלה אחד הי' אברהם וכו' (יחזקאל ל"ג) ואח"כ שנים — אברהם ויצחק, ואח"כ, שלשה וכו' — ואח"כ בני ישראל פרו וישרצו, וירבו, ויעצמו במאד מאד" ע"כ לשון המדרש.

הנה ראינו, כי בראשית ההתיסדות דרך עבודת ה' א"צ שיהיו רבים כי הימצאו במדבר ענבים מרובים? א"א שיגדל מספר עובדי ה' בתחלה. אך מתי מספר — אחד, שנים ואח"כ לאט לאט ילך הלך ורב, עד כי גדל מאד; ולכן גם בעבודתכם צריכים אתם לדעת כי למטרה גבוהה קדושה זו, שהציבה לת

חבורתכם, א"א שיהיו רבים בתחלה, כי מצב העולם הוא עתה ממש כמדבר. עליכם רק לעבוד בעבודתכם ביתר יראת שמים, כי הלא מטרתכם להתחזק בזה, להפיצה בעולם, כי על זאת נוסד הועד!

בשים לבנו אל המצב הנורא, השורר בעולם, כי דרך ה' רד מאד; דרכי התורה שוממו; האמת נעדרת; ואפלה נראה על פני תבל שוכנת. לא נדבר אודות רגשות העונג הנפלא מהכנת עומקה של תורה, מהפול האמיתי בדרכי התורה. לא נדבר אודות חסר הנעים והעונג מהרגש הנכון באמונת ה', מהכרת גדולתו ורוממותו ית', אשר זה כמעט אפס בעולם אבל גם האמונה הפשוטה, שקוראים אותה, "אמונת נשים" גם זה כבר אינו נראה, פשוט, כמעט כבר חדלו מלדרוש דעת הדינים המצויים מאת ההורים והמורים, היושבים על מדין; משלח בשר ע"י עכו"ם כמה וכמה מילים בלי שום חותם, אמירה לעכו"ם בשבת וכהנה רבות. לגמרי פסקו להתעניין בזה, לדעת דרך הדין, אפילו בשאלות החמורות, ענינים התלויים באיסור כרת ר"ל לא ידרשו דעת בזה * אין דורש ה'; אין מבקש צדק!

הלא מאמר חז"ל: "עתידה תורה שתשתכח מישראל" חולך ומתקיים בנו ממש. ואך בטוחים אנו בהבטחה, שהבטיח לנו ה': לא ימוש מפיו וכו'.

אבל מי יודע כמה הוא השיעור? הלא אפשר שעד לאחד יגיעו ולכן בשים לבנו על כל זה, נוסד הועד שלכם במטרה לבקש להאיר פני תבל באור האמונה, לחזק ידיים רפות ביראתו ועבודתו ית' להפיץ ממעינות חכמת תורתנו הק' בעולם ולהרימה גם — יתנוסס בדגלה, ולהחזיר העטרה ליושנה.

ולכן עליכם רק להתחזק בעבודתכם הק'. אחת היא,

הרב הוא מספר העובדים בה, המעט הוא: ואף אם יתמסמר מספר החברים עד שמונה, עד ששה, עד שנים — די; ואף גם באחד אם ישאר חי רעיון האמת, ויפעל ויתחזק בעבודתו, עד שיתחבר לו עוד אחד, עוד אחד, עד שתפרח ותשגשג עבודתו. כמבואר ברעיון „כענבים במדבר“. הנה זוהי דרך עבודתכם; ואך ורק על יסוד האמונה והיראה — זו עבודתה וזו תכליתה!!

והנה כאשר התכוננתי בכם בעת האחרונה, כי עבודתכם איננה מכוננת לכל האמת הזאת, נתעורר בי הרגש — מרם עיינתי והתכוננתי בזה — לבטל לגמרי עבודתכם; כי מכיון שלא משתכלל ולא נבנה הבנין עפ"י המבחן האמיתי, שחשכנו עליו מתחלה — נכון להרסו לגמרי, ושרש רגש זה, המתעורר לבטל הדבר בעת שלא נהי' כולו עפ"י התכלית המכוונת. נמצא בהנהגה העליונה, כמו שמצינו בתורה אצל מעשה העגל (דברים ט', י"ד) שאמר הקב"ה למשה: הרף ממני ואשמידם וכו', „ואעשה אותך לגוי גדול וכו'; ואח"כ התפלל משה, ונסלח להם.

והנה ביאור זה הענין, כי אין זה שינוי ותמורה אצל הקב"ה, שמתחלה חשב להשמידם ואחרי כן נחם על זה, רק כן הוא הדבר — הענין הזה הוא ענין עמוק מאד ודורש ביאור. לא התכוננתי לבאר לכם את זה, כי לא חשבתי לדבר אדות זה — כמו שמצינו פה בעולמנו, שמתעורר בנו ההרגש לבטל ולהרוס את כל אשר עמלנו ובנינו, בראותנו שכל עבודתנו אינה עפ"י הכונה האמיתית, שרש זה הרגש נמצא בהנהגת העליונה, שסדר הקב"ה בכריאת כח הקטרוג. אחרי כל העמל והגידול, שגדל הקב"ה את עמו ישראל, עוד לא מלאו אחרי ה', ועוד הי' אפשר, שיארע אצלם מעשה העגל — דבר זה עורר כח הקטרוג להשמידם ולהרוס את כל הבנין, אשר כמה וכמה דורות חלפו בעבודת גידולם, ולחזור מחדש לגדל ולבנות את כלל ישראל.

אך אחרי העיון וישוב הדעת אחרת גמרת, לא כן הדבר!
 אין אנו יכולים ואין אנו רשאים להרוס בנינינו; במצב נורא
 זה, שנמצא בו העולם! מוכרחים אנו ומחויבים אנו לעבוד
 ולפעול לכבוד ה'; ואם עד עתה חסרה היתה אותה הקדושה,
 אותה היראה, הדרושה לעבודה כזו, נתחזק עתה להוסיף
 בה רוח יותר קדוש, רוח יותר נכון ביתר יראת שמים, ביתר
 אמת. ואין לנו לרפות את ידינו על שעבודתנו הקודמת לא
 עלתה כ"כ יפה, מיום שחרב בית-המקדש, מיום שהתגבר
 כח הרע על הטוב, כח הטומאה על הקדושה — פסקה ההצלחה
 מעבודת הקדושה והרוחניות. לא רק פעם אחת חרב בית
 המקדש; בכל יום ויום חרכים בתי מקדשנו; בכל יום ויום
 מתגבר כח הטומאה, וחודר הוא בכל ענין, אשר קדוש יאמר
 לו, ומהרס אותו; וכל מה שהענין יותר קדוש ומסוגל ועלול
 יותר לפעול בעד האמת, מתערב בו השטן יותר ולוחם
 כנגדו להרוס ולעקר אותו, ולכן קשה מאד, שענין רוחני
 יצליח דרכו באין מפריע. ולכן זה לא יעצור אותנו מעבודתנו;
 אם בראשונה לא הצליח, נתחזק לעלות בעבודתנו למדרגה
 יותר קדושה וטהורה, יותר לשם שמים, עד שלא יהי' שליטה
 לכח הרע למשול עליה ולהפריעה.

אלא חייבים אנחנו לעבוד ולבנות. חייבים אנחנו לפעול
 ולעשות בכל אשר ביכלתנו!! אולי יהי' ה' בעזרתנו, שיבנה
 על ידינו מה להרמת קרן התורה ולרוממות רוח כלל ישראל.
 הלא בודאי יבא העולם לתקונו הנרצה וליעודו באהרית
 ימים, שישוב ויתגבר כח הטוב על הרע; שהאור ידחה את
 החשך מהעולם ויזהיר שבעתים כאור החמה.

ואולי ע"י עבודתנו נוסף מה לקרב את התקון המיועד,
 ולכן על משמרתנו נעמוד!!

עבודתנו תצטרך קדימה!!

ואם יקרה, שאחד מבני הועד לא יעצור פה ללכת עמנו
 יחד, לא נשים לב לזה. איש הירא ורך הלבב ילך וישוב

לדרכו ואל ירפה אותנו בעבודתנו; ואם עוד אחד לא יחזיק מעמד, נעזוב גם אותו; ועבודתנו תמשך הלאה במרץ ועז!
 כי אחת היא התכלית, אם מעט ואם הרבה יעבדו, כמו שמצינו במ"ר בראשית פ' מ"ז, שאמר לו אברהם להקב"ה:
 „אם חביבה היא המילה, מפני מה לא נתנה לאדם הראשון?
 אמר לו הקב"ה לאברהם: „דיך אני ואתה בעולם; ואם אין אתה מקבל עליך לימול, — דיי לעולמי" ובאור זה: אברהם שאל: אם כך חביבה המצוה של מילה, הלא ראוי ה' שכבר היתה מצוה לאדם הראשון, ואז כבר כל העולם היו עושים רצונו ומלים את עצמם — אמר הקב"ה דייך בעולם אני ואתה — לפי התכלית האמיתית אחת היא הכמות, המעט היא; כי הענין הוא כך: עיקר רצונו של הקב"ה שיצא אור מיוחד בעולם מהאדם ע"י מעשיו ופעולותיו, אשר לפי הידיעה העליונה נושא הפרי הרצוי, ומדת האור הזה היא לפי מדת התגברות האדם וההתאמצות המתמצית ממנו לעבודת ה': ואם נמצאים אנשים מעטים בעולם אזי עליהם להתאמץ יותר, למען יתגברו על הכחות הרעים, שמסביב להם, ודרוש מכל אחד מסירות נפש והקרבת הכחות יותר גדולה, וכל מעשה יוצא בנפשויות יותר מרובה. ולפי רב מספר העובדים תקל העבודה. כשכבר ישנו בעולם אחד עובד את ה', נקל לו להשני להשתתף עמו בעבודתו; ואם עשרה הם העובדים, נקל עוד יותר לעבוד עמם; ואם מספרם עד למאה יגיע, אזי בכחות מועטים ימנה ביניהם. ואם רק אחד יהי' העובד, כי אז הרבה והרבה יותר הקרבת כחות ועז ואמץ דרוש לו, כדי להוציא לפועל את התכלית הדרושה, כדי למלאות רצון ה', והאור הזה היוצא מנפשויות האדם, הוא העיקר מה שה' דורש מאתנו, לכן אחת היא להקב"ה אם רבים הם העובדים או מעטים. וכזה אנו מכינים באור משנה אחת סתומה מאד, אשר לכאורה היא משוללת כל באור, והוא בפרק הומשי מאבות משנה ג' „עשרה דורות מנח עד אברהם וכו', שכולם

היו מכעיסין ובאין. עד שבא אברהם אבינו וקבל שכר כולם* ולכאורה קשה מאד: מדוע יקבל אברהם שכר כולם הן מה שזכה בעצמו יקבל ומדוע יגיע לו שכר אחרים? וגם מה ה' זה שכר כולם? וכי איזה שכר ה' להם? הלא כולם היו מכעיסין ובאין, ואם נאמר, שזה השכר הוא מה שה' ראוי להנתיק להם, אלו זכו במעשיהם — וכי מדה ידועה היא? הכי כולם שוים בה? — אבל בדברינו נבין את זה היטב, פה באר לנו התנא אותו המושג האמתי בעבודת ה', שהיא שקולה ונערכת רק בה במדה, שצריך האדם להקריב כוחות למענה; וחז"ל ידעו את אלו הכחות ומדדו, כי אותה מדת ההתגברות, היוצאת מנפשיות האדם, כשכל העולם עובדים את ה' אותה מדה עצמה יוצאת מהמעטים או מהאחד העובד אותו, בעת שכל העולם נסוג אחור מהאמת. ואם דורות שלמים חולפים ועוברים, ואין איש יודע את ה', אזי האחד העובד את ה', הקם אחריהם, נמצאת בעבודתו התגברות נפשית כה גדולה, שהיתה נמצאת בעבודת כל אלו הדורות. ולכן, כשעשרה דורות מנח עד אברהם כלם היו מכעיסין ובאין, כשכל העולם ה' כ"כ נסוג אחור מדרך האמת; שבכל מעשיהם היו רק מכעיסין להקב"ה, והנהגתם זו כבר נמשכה כ"כ זמן רב מעשרה דורות לפניו — בכמה וכמה כחות ה' צריך אברהם אבינו לעמוד כנגדם, נגד כל המכעיסים, ולעשות רצון אביו שבשמים, לכמה התאמצות וחרוף נפש ה' צריך על כל מעשה טוב אשר עשה, ולכן עבודתו רבת הנסיונות זו נשאה אותו למלאות רצון ה', ובזה זכה לשכר כלם, היינו: שאם היו כולם יחד עובדים את ה' ג"כ לא היתה יוצאת אך התכלית האחת הלזו, שהביאה עבודת אברהם את ה'*)

* ועיי"ש בפירוש מגן אכות לרשב"ץ ז"ל שכבר ביאר הדברים כן. ועיי"ש גם בדברי רבינו יונה. ועיי"ש בפירוש רוח חיים להגר"ח איש ולוזין ז"ל שם: והוא ליתן שכר טוב לצדיקים כמו אברהם שעמד וקבל שכר כולם. הרי שיש בזה חשבון עליון להגביר אור האמת בעולם. והבן. (המערכת).

הוא אשר אמרתי ; לא רב כמות החברים הוא העקר
בחבורתכם, כי אם העקר הוא, שעבודתכם תהי' יותר
ביראת שמים ויותר אמת וטהר ; ונשמת עבודתכם תהי'
יותר קדושה ויותר רוממה.

ותתן הפרי הדבוש והרצוי לת' ! !